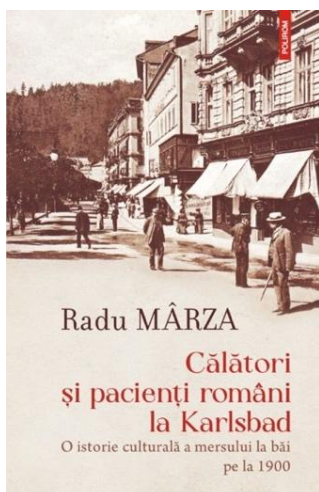


curățenia, ci și-a făcut loc și în domeniul civic și cel al partidelor politice, devenind tot ce nu a putut să fie în antichitate, o culoare ideologică și politică¹⁶.

Desigur, rolul jucat de culoarea verde în istoria omenirii nu a fost constant, dar ne determină să ne întrebăm ce ar fi fost dacă ar fi avut norocul culorii negre. Concluzia istoricului Pastoureau nu-i minimizează semnificația, căci chiar dacă a jucat un rol secundar, totuși culoarea verde a fost o prezență în artă, vestimentație, literatură sau religie. La fel ca și în cazul altor culori, percepția oamenilor asupra culorii verde s-a schimbat odată cu evoluția societății, a tehnicilor de vopsire, a fabricării vopselelor, dar și a intervenției din partea Bisericii. Rolul său ambivalent a făcut ca istoria acestei culori să-l conducă pe autor la cercetarea și scrierea acestei cărți, la explorarea modului în care o simplă culoare poate să capete sensuri complexe și multiple, care să reflecte schimbările culturale, sociale și politice. Cartea *Verde. Istoria unei culori magice* se adresează oricui ar dori să fie familiarizat cu istoria culorilor care ne înfrumusețează și ne îmbogățesc viața.

Mihaela Duca*



Radu Mârza, *Călători și pacienți români la Karlsbad. O istorie culturală a mersului la băi pe la 1900*, Iași, Editura Polirom, 2022, 499 p.

[DOI: 10.62838/amsh-2024-0026](https://doi.org/10.62838/amsh-2024-0026)

Pentru a putea înțelege mai bine cartea, ar trebui să vorbim puțin despre autor. Radu Mârza este conferențiar la Facultatea de Istorie și Filosofie din Cluj-Napoca, tutore al specializării „Turism cultural”, fiind un istoric preocupat de istoria medievală și premodernă românească, istoria slavilor, slavistică, istoria Europei Centrale, istoriografie și istoria călătoriei¹. Radu Mârza este un autor prolific, pe lângă cărțile de istorie culturală a călătoriei, precum *Călători români privind pe fereastra*

¹⁶ *Ibidem*, p. 207

* Master's Student, George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Sciences and, Technology of Târgu Mureș, mihaeladuca443@gmail.com

¹https://hiphi.ubbcluj.ro/personal/radu_marza.html, accesat la 28 noiembrie 2024.

trenului, are și lucrări cu un caracter doctrinar *Cum scriem istoria sau istoriografic The History of Romanian Slavic Studies*.

Radu Mârza este și posesorul unui blog unde își publică recenziile, opiniile și jurnalele sale de călătorie, precum *Prin Transcarpatia vecină: Hust și Mukačevo*. Tot de acolo² deducem că domnul Mârza își are originile într-o familie plurietnică din Alba-Iulia, o familie ce reunea cultural mare parte din Transleithania, vorbindu-se în casa dânsului română, slovacă, maghiară, germană, familia sa având origini în Bratislava, Trnava și Trenčianske Teplice, prin Košice și Rožňava, pe lângă cele românești, din Transilvania.

Toate aceste detalii sunt importante, fiindcă, credem noi, în cazul domnului Mârza, istoria familiei și multiculturalismul ei au contribuit la formarea sa profesională, au constituit bazele scrierii acestei cărți. Cunoașterea limbilor slovacă și germană, probabil, i-a fost de mare ajutor în cercetarea sa, Karlsbadul fiind o localitate din Sudeții dominați, pe atunci, etnic de către germani, din fostul Regat al Boemiei, dominat etnic de către cehi. Astfel, Radu Mârza ne învață și de ce să scriem noi o istorie, nu doar cum.

Cartea are și o origine mai precisă, ideea venindu-i după răsfoirea broșurii *Karlsbadul de odinioară și acum* de Ludwig Șipocz și Josef Ruff din 1907, editată în română, și dăruită dânsului prin 2015 de profesorul Ovidiu Mureșan (p. 9). Surprins de existența unei broșuri în limba română, a trecut la o cercetare a celor cărora broșura li se adresa.

Iar cercetarea a fost una complexă, ce a utilizat surse variate. Autorul a folosit lucrări relevante din istoriografia turismului cultural, precum cea a Marinei Soroka, *The summer capitals of Europe*, reclame, scrieri literare, memorii, corespondențe, ghiduri, cărți poștale, ziarele vremii, resurse online, precum Europeana, și, inovativ, un grup de pe Facebook (p. 167). Trei personalități au adus contribuții semnificative la schițarea acestei istorii, Alexandru Vaida-Voevod, Grigore Graur și Demostene Botez. Un trio care a oferit mult mai mult, prin memorii, articole, lucrări, decât au putut oferi listele de medici și vizitatori de la Karlsbad, folosirea materialelor lor umanizând statisticile, anunțurile și informațiile răzlețe.

Cartea e structurată tematic, pe capitole, majoritatea fiind denumite după expresii sau citate din epocă, precum denumirea capitolului cinci, luată din răspunsul dat de Goga la primirea corespondenței ce conținea presă din România (p. 183). Fiecare capitol a urmat o cronologie, în dezvoltarea subiectelor, ce se întinde din secolul XVIII până la Al doilea Război Mondial, în cazul vizitatorilor români.

² <https://peregristorii.wordpress.com/about/>, accesat la 28 noiembrie 2024.

Astfel, avem o introducere numită *Cel dintâi loc de cură din lume*, unde autorul oferă credit celor ce l-au ajutat și familiei printr-o istorisire a cercetării, oferind și o fereastră cititorului spre cum se scrie istoria, mecanismele declanșatoare și o introducere în temă.

Primul capitol, *Cel mai frumos spital al Europei* sau Istoria Karlsbadului, tratează istoria localității și a izvoarelor, etapele principale din dezvoltarea medicinei curei, a infrastructurii, a turismului de la Karlsbad, precum și a evenimentelor politice. O istorie ce se întinde de la legenda întemeierii până în interbelic, când avem 70.000 de vizitatori, din care, anual, aproximativ, 4.000 sunt cetățeni români (p. 56).

Capitolul doi, *Mecca balneologilor* sau Medicină și medici români la Karlsbad, ne prezintă elemente din viața și activitatea medicilor români care au avut legături cu Karlsbadul, atât a celor din Regatul Vechi, cât și a celor din Transilvania și Partium, precum Grigore Graur, Moritz Căhănescu, Traian Mera, Alexandru Vaida-Voevod. Și nu doar atât, capitolul tratează și prezența unor asociații sau a unor medici la conferințe în Karlsbad, sunt discutate o serie de aspecte ce țin de recomandările date de acești medici pentru cură, reclama ce și-o fac acasă, clientela, organizarea breslei și cum sunt priviți de către pacienții români de-a lungul timpului.

Capitolul trei, *La ape, birturi, pe promenade auzi românește la fiețe pas* sau Vizitatorii români la Karlsbad, reprezintă partea principală a cărții. În jurul acesteia mai gravitează încă două capitole, respectiv, capitolele cinci și șase, despre politica românească, făcută sau nu, la Karlsbad și despre detaliile mondene ale curei de la Karlsbad, intercalate de un capitol ce tratează statutul de capitală de vară a Europei. Informațiile pe care le găsim aici sunt esențiale, nu doar pentru a cunoaște cum românii mergeau la Karlsbad, tipurile de vizitatori, diversificarea lor, fluctuațiile în moda curei în funcție de evenimentele geopolitice, dar și pentru a vedea evoluția românilor ca statut și mentalitate. Dacă Barbu Știrbei o să fie cel mai entuziasmat „*Altă dată această viață n-am mai petrecut.*” (p. 126), romantismul, apoi ideile de stânga, noul prestigiu și statut îi fac pe români mai nuanțați în opinii. Demostene Botez găsește martirii Karlsbadului, cura de autobuze și vitrine, segregarea socială de la izvoare. În capitolele despre mondenități și politică autorul ne arată cum se raporta presa și societatea la cei ce mergeau acolo, prejudecățile sau cum era implicat Karlsbadul în luptele politice și prezența lui în cultura populară și a elitelor.

„- Foarte emoționată, d-le doctor: e pentru prima oară când un bărbat mă pipăie și tot eu plătesc.” (p. 328).

Capitolul șapte, intitulat *Este apa care pe la noi se plătesce în prețul vinului...* sau Karlsbad economic, tratează pătrunderea în România a produselor venite din Karlsbad, concurența făcută

stațiunilor din România, efectele economice ale evenimentelor politice asupra Karlsbadului. Iar ultimul, despre mijloacele de transport spre și dinspre Karlsbad, ne arată mijloacele de călătorie, rutele, pericolele, dificultățile și avantajele lor, evoluția în timp a tehnologiei. Dacă la început se mergea cu șareta, Demostene Botez considera că deja trenul era uzat tehnic și moral (p. 424). Pentru cei care vor să guste timpul, cartea vine și cu o anexă unde sunt transcrise și editate câteva articole importante folosite de autor, pe lângă multe chipuri și imagini care o însoțesc pe parcurs.

Astfel, lucrarea domnului Radu Mârza își are sfârșitul într-o detaliere a mijloacelor de călătorie, într-o istorie a mersului la cură. Dacă unii ar fi început cu detaliile tehnice despre călătorie, Radu Mârza termină cu detaliile tehnice despre călătorie, fiind un indiciu că istoria se scrie altfel din perspectivă culturală. Cartea este una care îmbină o scriere ușor de parcurs cu detaliile care o fac interesantă și pentru un cercetător. Ea poate fi folosită și în cercetări mai restrânse, precum o ipotetică istorie a clanului Fruchter din Maramureș, unul de comercianți, industriași, latifundiași, fiindcă în 1915 o găsim la Karlsbad pe Rosa Fruchter din Vișeu de Sus, ca soție de hotelier (p. 154).

Frumusețea cărții constă în modul cum a transformat istoria călătoriei într-una a impactului cultural al Karlsbadului asupra românilor și României sau cum surprinde evoluția mentalității românilor în timp, fiind o istorie culturală și socială, după cum și-a propus. În fond, nu este o carte doar despre călători, ci despre relația românilor cu Karlsbadul, fie că mergeau acolo, fie că nu. Astfel, titlul este puțin înșelător și cartea oferă mai mult decât „vinde” titlul, fiindcă lucrarea, într-adevăr *„nu este despre cifre, despre statistici sau despre personalități și celebrități.”* (p. 21). Dacă lipsește ceva, poate este neprezentarea modului cum vizitatorii români erau percepuți de către locuitorii Karlsbadului și impactul lor asupra Karlsbadului, dincolo de liste și cifre, din perspectiva localnicilor.

Vasile Ioan Iuga*

* Master's Student, George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Sciences and, Technology of Târgu Mureș, iuga.vasile.20@stud.umfst.ro